

Szekérrel megyek az egyik béresünkkel Mihályfalva felé. Beszélgetünk. „Megalakult az ENSZ, az Egyesült Nemzetek Szövetsége” – mondom. – „Garantálni fogja az emberi jogokat, a nemzetek szabadságát. Az biztosan vigyázni fog arra, hogy rend legyen a világon, és ne nyomjanak el bennünket sem.” „Ó, Kálmánka, nem úgy van az, nem kell annak rögtön hinni. Akik ott képviselők, azok kiszállási díjat kapnak minden gyűlésért meg jó ebédeket. Nem fognak azok azzal sietni, hogy rajtunk segítsenek.” Én csak erősködöm, ő meg mosolyog. Csak később jöttem rá, hogy mennyi bölcsesség volt öreg, paraszti mosolyában.

Sokat tanultam a béreseinktől. Persze, akadt azok között is rablógyilkos, ahogyan írtam is róla. De a gazdag emberek között is voltak gazemberek és tömeggyilkosok éppúgy, mint igazak, hűségesek és szerető szívűek. A béresek között is voltak bölcsességet hordozó lelkek és igaz jellemek is, akiket Isten Igéje vezérelt. Az öreg Sallai bácsi, a földosztáskor nem akarta elfogadni a neki szánt részt, mert azt mondta: „Meg van írva a tízparancsolatban, hogy ne kívánd azt, ami a te felebarátodé.” Vajon melyik miniszter vagy nagytőkés szólna hasonló helyzetben így?

Az is lehet, hogy az öreg Sallai bácsiban valamelyik szektának a friss tüze éghetett, mert sokat beszélt arról, hogy az Isten tűz által fogja elpusztítani a világot, és akkor még a víz is égni fog. De az is lehet, hogy egyszerűen csak bibliaolvasó ember volt, aki ismerte Péter második levelét, és komolyan vette Krisztus visszajövetelét, ami a Hiszekegyben és a református tanításban is benne van, csak erről sokszor sokan elfeledkeznek.

Én mindig szerettem a fizikát, s mikor felrobbant az atombomba Hirosimában, akkor visszaemlékeztem az öreg Sallai bácsira, aki a Szentírásból vett bölcsességgel tudta azt: lehetséges, hogy még a víz is égjen. Mert hiszen így szól ott az Ige: „Az Úr

napja pedig úgy jó majd el, mint éjjeli tolvaj [vagyis váratlanul], amikor az egek ropogva elmúlnak, az elemek pedig megégve felbomlanak, és a föld és a rajta lévő dolgok is megégnék.” (2Pt 3,10) Az atombomba korszakában tudjuk, hogy ez az Ige pontos körülírása az atombomlásnak, és ha egy kritikus határon túl beállna a földön a láncreakció, végbe is mehetne. Sallai bácsi tudta fizika nélkül is.

Egyszer a környezetünkben valaki egy egész kicsi dolgot nem akart elvégezni. Egyik öreg béresünk mesét mondott reá: „Az Úr Jézus egyszer Péterrel ment a városba, és megláttak egy húszkrajcáróst. – Vedd fel Péter! – mondta az Úr Jézus. De Péter lusta volt lehajolni érte. Jézus titokban felvette. Kimentek a piacra. Az Úr Jézus vásárolt egy kiló cseresznyét úgy, hogy Péter ne lássa. Aztán elindultak a távol lévő szomszéd faluba, át a sivatagon. Erősen tűzött a nap, szomjasak voltak. Jézus ment elöl, Péter utána. Jézus leejtett egy szem cseresznyét a porba, Péter mikor meglátta, boldogan felvette. Aztán leejtett Jézus még egyet, aztán még egyet. És így csendesen vagy száz szemet. Mikor megürült a zacskó, Jézus visszafordult: – Látod, Péter? Nem akartál egyszer lehajolni a húszkrajcárosért. Hát most lehajoltál százszor érte, mert azon vettem a cseresznyét.”

Nagyapámékhoz megyek a bivalyszekérrel, jó tizenöt kilométer, csendesen bandukolnak ezek a bivalyok. De más volt, amikor a Lacin, vagy az Árván jöttem lóháton! De mit lehetne tenni, hogy jobban mozogjanak? Ősz van, kezd érni a kukorica. Letörök két tengericsövet, és a rúd végére kötöm. Megpiszálom az egyik bivalyt, majdnem eléri a kukoricát, a másik felfigyel a jogtalan zsákmányra, és ő akarja elérni. Nekilendül és már majdnem sikerül, de a másik sem hagyja magát. Vágtázni kezdenek, és én a szekéren diadalmasan élvezem a reménytelen

versenyt. Jó pár kilométer múlva én kell hogy leállítsam őket, s amikor izzadtan, csapzottan megállnak, kiosztom nekik a jutalmat.

Nem volt eredeti ötlet: ezt képregényben láttam virslivel és pincsikutyával. Lehet, aki rajzolta, nem gondolta volna, hogy még bivalyokkal is beválik. Sőt, nem csak bivalyokkal: országokkal is, a háború idején így futtatott bennünket Hitler Erdélyért a románokkal. És ilyen a gazdasági verseny is. A kereskedők sokszor nyitva tartanak vasárnap, mert a másik is nyitva tart. Az emberek elvesztik az ünnepet, mert a másik is elveszti, rohannak a pénz után, mert a másik is rohan, infarktust kapnak, s a másiknak is az a sorsa. És ilyen a nagyhatalmak vetélkedése és a környezetszennyezés is. Ott lóg az orruk előtt a világ rúdja rá kötött kukorica, és addig rohannak, míg belepusztulnak az emberek: az egész világ nagy, rohanó bivalyszekér, és nincs, aki megállítsa.

Megkötötték a békeszerződést, újra Romániához kerültünk. Sejtettük, hogy így lesz, hiszen Románia hamarabb kiugrott a háborúból, mint Magyarország, amely kétségbeesetten abban reménykedett, hogy az angolok fogják megszállni. Halljuk, hogy Magyarország kémiszolgálata már pár nappal a román kiugrás előtt tudta, hogy mi következik, de amikor Horthy a koronatanácsot összehívta, azok nem merték vállalni a kiugrás felelősségét. Így hát, mint mindig, most is lekésett Magyarország. Mert a történelmi időkben mi mindig lebénulunk. Senki sem meri vállalni a felelősséget, és mindig arra várunk, hogy amit nekünk idejében kellene megtennünk, azt majd megteszik mások helyettünk. És persze hogy megteszik, csak esetleg ellenkező előjellel.

Tudtuk, hogy nehéz idők jönnek ránk, csak az egyik bérésünk lánya mondta hányavetin: legalább olcsóbb lesz a só...

Később megtaláltam édesapám versét, amit ezen a napon írt, s amelynek pár sora mindig visszacsengett bennem:

*Istenem adj, csendes esőt,
Csendes, békés vasárnapot.
Ne érezzük, hogy elhagyott,
Földönfutó árvák lettünk,
Hogy sötét az ég felettünk.*

Több mint fél évszázaddal később, 2004 decemberében, amikor a diktatúra virágzása, majd összeomlása után a megváltozott világban először szavazhatott szabadon Magyarország népe arról, hogy megadva a kettős állampolgárságot legalább lélekben átnyúl-e a határokon, hogy megöleljen bennünket, nem kellettünk Magyarországnak. Édesapám már halott volt. Helyette én mondtam el magamban újra csendesen a versét, de most már kettős fájdalommal:

*Istenem, adj csendes esőt,
Csendes, békés vasárnapot.
Ne érezzük, hogy elhagyott,
Kitagadott árvák lettünk,
Hogy sötét az ég felettünk.*

Mert másképpen fáj földönfutónak és másképpen kitagadottnak lenni.

Elegáns román huszártiszt vágat be a kövesútról hozzánk. Látszik rajta, hogy valami bojárivadék, és tudatában van annak, hogy magyar földbirtokoshoz jön látogatóba. Én éppen a kis virágoskertben a Bümföldi sírjánál állok. „Où est ton père?” – kérdi tőlem franciául. „Il est dans la moisson” – felelem én is

folyékony franciasággal, és örülök, hogy meg tudtam felelni. És közben arra gondolok: így is lehetne egymás mellett élni, úriember módra.

Szárazság pusztít a Székelyföldön és túl a Kárpátokon, küldünk hát élelmet nekik, hogy segítsünk rajtuk. A Kárpátokon túli románok kérik, hogy egy időre vegyük magunkhoz a gyermekeiket, hogy éhen ne haljanak. Sass Kálmán érmihályfalvi lelkipásztor két román kislányt fogad magához, hogy megmentse őket. (Tíz év múlva, a borzalmas kínzások után tartott koncepció perében az lesz az egyik vád ellene, hogy azért vette magához a két gyermeket, mert el akarta magyarosítani őket, és a tárgyalásra előhalászott román leány rábólint a bírák szavára.)

Érmihályfalván a kísérettségivel fejeződik be az iskolai év. Zilahon még református kollégium a Wesselényi. Oda megyek hát, az internátusban lakom, ide is a mihályfalvi ruhadarabok kísérnek, de szeretem őket, elegánsnak érzem bennük magamat.

Nagy híre volt akkor még a zilahi református kollégiumnak. Kedves történetek is keringtek a híresebbé vált diákokról. Mindenki derült azon a történeten, amelyben az egyik utolsó éves szerelmi bánatában főbe akarta lőni magát, de a lövés úgy sikerült, hogy csak a bal kezét találta el. Ezért aztán felkötött karal járt hetekig, de hogy tragédiája hatásosabb legyen, sántított is hozzá.

Itt tanított valamikor a múlt századi, régi vallástanár, akinek rosszcsont Bandi fia kinyitotta az ámbituson lévő nagy tengeri utazóládát, belebújít, és magára csapta a fedelet. Mikor aztán kétségbeesett kiabálását meghallották, nem tudták kiszabadítani, mert nála volt a kulcs. Az apja dörömbölni kezdett a láda fedelén: „Bandi, add ki a kócsot!” Szállóigévé is lett mondása a diákok között reménytelen helyzetekben: „Bandi, add ki a kócsot!”